

миротворців ООН зовсім не відповідає престижу країни. Адже очолюють рейтинг як найактивніші країни-учасниці миротворчих операцій Бангладеш, Пакистан, Нігерія, Індія, Голландія та Уругвай [6]. Також розповсюдженою є думка, що жодна цивілізована країна не може пишатися тим, що її військовослужбовці беруть участь у миротворчих операціях у всьому світі й цим наражають своє життя на небезпеку. Однак на протигвагу цій точці зору можна сказати, що те, що до України звертаються за допомогою, свідчить про її значний авторитет у сучасному світі та про зростання попиту на висококваліфіковану військову силу для участі у миротворчих операціях, адже український

контингент вже неодноразово підтверджував міжнародній спільноті свою здатність брати участь у процесі забезпечення миру на високому рівні [7, с. 104].

Тож, незважаючи на всі переваги та недоліки миротворчої діяльності, для України вона має ключове значення, оскільки вона є дієвим засобом зміцнення як національної, так і міжнародної безпеки через створення сприятливого зовнішньополітичного середовища та зміцнення загальноєвропейської безпеки. Завдяки цій діяльності Україна стверджує себе як повноправний суб'єкт міжнародних відносин, підвищує свій міжнародний авторитет і демонструє миролюбну політику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статут ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
2. Про участь України в міжнародних миротворчих операціях : Закон України від 23 квітня 1999 року № 613-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=613-14>.
3. Гайдук К. Усіх помирить Україна... ціною життя своїх солдат / К. Гайдук // Дзеркало тижня. – 2001. – № 30.
4. Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/mirotvorchist/uchast-zbrojnih-sil-ukraini-u-mizhnarodnih-operacziyah-z-pidtrimannya-miru-i-bezpeki.html>.
5. Дронговський О. С. Правове регулювання участі Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки / О. С. Дронговський // Юридична наука. – 2013. – № 5. – С. 89–98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2013_5_12.
6. Проценко С. «Мокрая аренда» или гуманитарная миссия? / С. Проценко // Аналитическое сетевое издание Центра Исследования Проблем Гражданского Общества. – 2004. – 30 апреля [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://politika.org.ua/cgi-bin/b2.pl?sh=pub_singl&num=359.
7. Феденко О. В. Миротворча діяльність України як критерій готовності її Збройних Сил / О. В. Феденко // Військово-науковий вісник Академії сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного. – 2012. – Вип. 12. – С. 97–107.
8. Храбан І. А. Система європейської безпеки і напрями воєнно-політичної інтеграції України до її структур : Монографія / І. А. Храбан. – К. : Варта, 2005. – 544 с.

УДК 347.4

RES JUDICATA ЯК ЕЛЕМЕНТ СПРАВЕДЛИВОГО СУДОЧИНСТВА

RES JUDICATA AS AN ELEMENT OF FAIR JUSTICE

Гуйван П.Д.,
к.ю.н., заслужений юрист України, професор
Полтавський інститут бізнесу

Стаття присвячена правому дослідженню ефективності судових рішень як елементу продуктивності правової системи. Наголошується, що при здійсненні правозастосування суди мусять дотримуватися засад юридичної визначеності. Проаналізовано зміст визначальної правової гарантії стабільності та незмінності остаточного судового рішення – *res judicata*. Також з'ясовані особливості міжнародного та національного забезпечення дотримання прав людини в частині організації виконання вердиктів судів. Встановлено системний характер порушень цих європейських вимог в Україні.

Ключові слова: незмінність остаточного рішення суду, своєчасне виконання судового рішення.

Статья посвящена правовому исследованию эффективности судебных решений как элемента производительности правовой системы. Отмечается, что при осуществлении правоприменения суды должны соблюдать основы юридической определенности. Проанализировано содержание определяющей правовой гарантии стабильности и неизменности окончательного судебного решения – *res judicata*. Также выяснены особенности международного и национального обеспечения соблюдения прав человека в части организации исполнения вердиктов судов. Установлен системный характер нарушений этих европейских требований в Украине.

Ключевые слова: неизменность окончательного решения суда, своевременное выполнение судебного решения.

The article is devoted to a legal study of the effectiveness of judicial decisions as an element of the productivity of the legal system. It is noted that in the implementation of law enforcement, courts must observe the bases of legal certainty.

The paper considers the requirement of legal certainty of legal proceedings as the need to analyze and evaluate the applicable legal rule for its legitimacy and morality (the requirement of the quality of the law), compliance with the need for a fair judicial decision (its clarity, consistency, correctness) and the stability of the verdict, which in general guarantees stability of the legal status of the individual as a result of proclamation. Three groups of requirements are analyzed that are part of the principle of legal certainty, namely: requirements for the certainty of legislation, requirements for the certainty of powers and requirements for the certainty of judicial decisions certainty of law in the process of its creation and application are deeply interrelated. Thus, gaps in the certainty of legislation can be eliminated as a result of decision-making by executive authorities within their discretionary powers. In turn, the illegal establishment or excess of such powers can be critically assessed by the law enforcement agency. Thus, due to the described interaction, the legal certainty of a specific legal relationship is achieved and the realization of the subjective right of a person is ensured on the basis of both a legal prescription and the foundations of morality and humanism. Norms of law should be qualitative in terms of their consistency, stability, clarity and comprehensibility of content, universality of application and disclosure, and can not be implemented in the opposite direction in time, predictable and the like. This approach follows from the most essential content of law, and, based on the principles of natural law, manifests its importance as a phenomenon external to the activity of law-establishing institutions.

The content of the determining legal guarantee of stability and the invariability of the final judicial decision – *res judicata* – is analyzed. This is manifested, for example, when national legislation does not establish any temporal boundaries for appealing against decisions of courts, in-

cluding those that have entered into force. The peculiarities of international and national ensuring of observance of human rights regarding the organization of execution of verdicts of courts are also clarified. The systematic nature of violations of these European requirements in Ukraine is established.

Key words: invariability of the final decision of the court, timely execution of the court decision.

Конституція України закріплює право кожного громадянина на судовий захист. Це право реалізується, зокрема, через утворення та функціонування судової системи та встановлення процесуальних норм, які регулюють здійснення такого права. Україна, ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р., взяла на себе обов'язок дотримуватися її принципів. Відповідно до ст. 13 Конвенції кожен має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі. В Україні, як, власне, у більшості країн світу, захист прав та інтересів особи здійснюється переважно національною системою судочинства.

Згідно з приписами Конвенції правозахисні функції реалізуються через діяльність Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) в процесі універсального застосування прецедентного права. Така діяльність набула характеристик об'єднаного чинника правових систем європейських країн [1, с. 85]. Рішення ЄСПЛ, на основі яких надаються тлумачення та здійснюється практика застосування положень Конвенції 1950 р., є формою прецедентного права, що розширює нормативний обсяг Конвенції, встановлюючи нові загальнообов'язкові правила.

Приблизно половина, а то і більше, звернень громадян до ЄСПЛ пов'язані із неефективним виконанням судових рішень, або ж недотримання прав людини при їх виконанні. Судовий контроль за стадією виконання судових рішень носить обмежений характер в усіх без винятку юрисдикціях. Тому у цьому аспекті слід реформувати підходи до діяльності органів виконавчої влади, до компетенції яких віднесено виконання судових рішень. Якщо вести мову про кримінальне провадження, слід зазначити, що багато норм КПК України по суті відтворюють правові позиції ЄСПЛ. Їх дотримання уже має превентивний характер для звернень до ЄСПЛ. Важливим законодавчим кроком для зменшення звернень до ЄСПЛ є реформування законодавства у сфері встановлення певного роду компенсаційних механізмів для громадян у випадках встановлення порушення прав людини. Коли людина, крім визнання порушення її права, отримує механізм компенсації за таке порушення, жодної потреби для звернення до ЄСПЛ уже не виникатиме [2, с. 31-32].

ЄСПЛ розглядає вимогу правової визначеності судочинства як необхідність аналізувати та оцінювати застосовувану правову норму на предмет її законності та моральності (вимога щодо якості закону), дотримання необхідності винесення справедливого судового рішенням (його ясності, несуперечливості, вмотивованості) та стійкості вердикту, що загалом гарантує стабільність правового статусу особи внаслідок його проголошення. При цьому Суд підкреслює, що суперечливі рішення національного суду самі є джерелом правової невизначеності та порушують право на справедливий судовий розгляд, закріплене у ст. 6 Конвенції.

У науковій літературі питанням ефективності судового рішення, зокрема забезпеченню дієвості та результативності остаточного судового вердикту, присвячені роботи таких вчених, як: Л. Богачова, С. Кашкін, М. Козюбра, А. Колодій, Ю. Матвеева, М. Марченко, С. Погребняк, П. Рабінович, О. Стрельцова, С. Шевчук та ін. Втім, питання залишається вельми актуальним та таким, що потребує подальшого дослідження. Саме на аналіз даної проблематики та напрацювання окремих практичних пропозицій щодо її вирішення спрямована дана наукова праця.

Практика ЄСПЛ дозволяє виділити три групи вимог, які входять до принципу правової визначеності, а саме: вимоги до визначеності законодавства, вимоги до визна-

ченості повноважень та вимоги до визначеності судових рішень [3, с. 146]. При цьому варто відмітити, що вказані вимоги сутнісно глибоко взаємопов'язані між собою. Так, прогалини у визначеності законодавства можуть усуватися за рахунок їхнього усунення внаслідок прийняття рішень органами виконавчої влади в межах їхніх дискреційних повноважень. У свою чергу, незаконне встановлення чи підвищення таких повноважень може бути критично оцінене правозастосовним органом. У такий спосіб унаслідок описаної взаємодії досягаються юридична певність конкретного правовідношення та забезпечується реалізація суб'єктивного права особи на основі як правового припису, так і засад моральності та гуманізму.

Зазначене питання не порожнє. Згідно з усталеною європейською концепцією права, яка наразі набуває все більшого поширення у своєму сприйнятті не лише науковцями, а й міжнародними правозастосовними інституціями, на перше місце при оцінці ефекту правової системи виходять вимоги стосовно якості нормативних приписів. Відповідно, норми права мають бути якісними в частині їхньої несуперечливості, стабільності, ясності та зрозумілості змісту, загальності застосування та оприлюднення, відсутності вимог, що не можуть реалізовуватися та зворотного регулювання в часі, передбачуваності тощо. Цей підхід впливає з самої сутнісної змісту права, і, ґрунтуючись на принципах природного права, проявляє своє значення як явища зовнішні стосовно діяльності правовстановлювальних інститутів. Подібний спосіб оцінки якості норми права та судового рішення був запропонований Л. Фуллером як альтернатива позитивістській теорії, яка поки що домінує в більшості національних правових систем. Але з часом він набуває нових прихильників, зокрема, ним у значній мірі керується ЄСПЛ, практика якого є джерелом українського права. Відтак, вказані основоположні засади справедливого судочинства мають враховуватися та у належний спосіб застосовуватися вітчизняним судівництвом.

Принцип правової визначеності передбачає стабільність правового регулювання наявних правовідносин. При цьому юридична визначеність має на меті забезпечити учасників відповідних відносин можливість точно спрогнозувати результат своїх дій, а також дати надію, що права цих осіб будуть захищені; що при вирішенні спору дії суб'єкта правозастосування також будуть прогнозовані й передбачувані, й не змінюватимуться від однієї справи до іншої; що судові рішення, які набрали законної сили, виконуватимуться [4, с. 58]. Причому, у темпоральному плані визначеність правозастосування досягається, у т. ч., за рахунок дотримання необхідності обнародувати закони, тобто робити їх доступними для тих, кого вони стосуються. Попри формальність такої вимоги, вона має велике значення, бо означає, що будь-який нормативний припис ставатиме законом лише після його публікації у визначеній формі. У правозастосуванні суди повинні застосовувати вказане правило, контролюючи дієвість законотворчості.

Визначальним проявом принципу правової певності, який застосовується більшістю правових систем європейських держав, вважається ідея *res judicata*. Її сутність полягає у тому, що у разі винесення судом остаточного рішення у справі воно не може бути піддано сумніву. Євросуд у своїх рішеннях постійно підкреслює неприпустимість перегляду остаточного та обов'язкового рішення суду задля того, аби провести нове слухання справи. Перегляд не повинен фактично підміняти собою апеляцію, а сама можливість існування двох точок зору на один пред-

мет не є підставою для нового розгляду. Винятки із цього принципу можуть мати місце лише за наявності підстав, обумовлених обставинами важливого та вимушеного характеру [5].

Між тим, чи не найбільш показовою проблемою, яку констатує Європейський суд при здійсненні судових розглядів численних справ, є та, що держави-підписанти Конвенції досить часто не дотримуються принципу остаточності рішень суду – *res judicata*. Це проявляється, приміром, коли національне законодавство не встановлює якихось темпоральних меж для оскарження рішень судів, у т. ч. і тих, що набрали законної сили, якщо у національній системі передбачена можливість перегляду вердиктів у порядку нагляду без обмеження такого механізму певними строками (нагадаємо, що відповідний правовий інструментарій в Україні був відмінений лише нещодавно), коли метою перегляду остаточного рішення є не усунення прогалин та недоліків його, а нове вирішення справи. Тож, ЄСПЛ в цьому відношенні займає принципову позицію, і неодмінно визнає такі дії порушенням права особи на справедливий суд.

Позицію ЄСПЛ у даному питанні можна проілюструвати рішенням у справі «Христов проти України» [6]. Суд вказує, що право на справедливий судовий розгляд, гарантоване п. 1 ст. 6 Конвенції, слід тлумачити в контексті преамбули Конвенції, яка, зокрема, проголошує верховенство права як складову частину спільної спадщини Договірних держав. Одним з основоположних аспектів верховенства права є принцип юридичної визначеності, згідно з яким у разі остаточного вирішення спору судами їхнє рішення, що набрало законної сили, не може ставитися під сумнів [7]. Принцип юридичної визначеності вимагає поваги до принципу *res judicata*, тобто поваги до остаточного рішення суду. Згідно з цим принципом жодна сторона не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового до виконання рішення суду лише з однією метою – домогтися повторного розгляду та винесення нового рішення у справі. Повноваження судів вищого рівня з перегляду мають здійснюватися для виправлення судових помилок і недоліків, а не задля нового розгляду справи. Відхід від цього принципу можливий лише тоді, коли цього вимагають відповідні вагомі й непереборні обставини. Отже, у справі, що розглядається, Суд має визначити, чи здійснювали органи влади свої повноваження порушити та провести екстраординарну процедуру перегляду судової постанови таким чином, щоб забезпечити, наскільки це можливо, справедливу рівновагу між інтересами відповідної особи та необхідністю підтримання ефективності системи судочинства.

Суд далі зауважив, що з матеріалів у справі не видно, що існували будь-які «вагомі та непереборні обставини», які могли б служити обґрунтованим поясненням того, чому остаточну судову постанову від 23 жовтня 2000 р. було переглянуто і скасовано. Видається, що єдиною причиною була необхідність перегляду справи заявника у світлі іншого закону, а це означає, що такий перегляд був замаскованим оскарженням. Отже, Суд визнає, що у цій справі не було дотримано принципу юридичної визначеності. Зважаючи на наведені вище міркування, Суд доходить висновку, що відновлення провадження у справі заявника та її перегляд, за результатами якого судову постанову від 23 жовтня 2000 р. було скасовано, порушило принцип юридичної визначеності та право заявника на справедливий судовий розгляд, гарантоване п. 1 ст. 6 Конвенції. Такий же підхід Європейський суд застосував у справі «Савінський проти України» [8].

Отже, керуючись вимогами незмінності остаточного судового рішення, національне правосуддя повинно забезпечити ситуації, коли рішення суду, яке вступило в законну силу і є остаточним, не оскаржувалося б у подальших провадженнях. Такий підхід викликаний необхідністю

дотримання суспільного інтересу щодо визначеності змісту та строків процесу та спрямований на те, аби судові провадження у спорі між конкретними суб'єктами та з конкретним предметом отримувало логічне завершення. Даний принцип є одним із визначальних у прецедентній практиці Європейського суду. Ефективність застосування вимог *res judicata* проявляється не лише у досягненні результату в плані виконання остаточного рішення, а й у реалізації інших критеріїв справедливого судочинства, зокрема – стосовно розумного строку процесу та реального виконання рішень.

Визначений характер судових рішень є умовою надання таким рішенням юридичної сили, адже тільки за таких обставин вони здатні ефективно регулювати правовідносини [9, с. 1]. Тож, незмінність остаточного судового рішення є стабільним регулятором суспільних відносин. Вважаючи правову визначеність «стійким судовим рішенням», Європейський суд використовує формулювання «остаточного судового рішення». При цьому у своїх рішеннях ЄСПЛ пов'язує таку остаточність з моментом набуття судовим вердиктом законної сили: саме тоді повинна бути остаточно встановлена і дозволена фактична сторона справи [10, с. 75-76]. Право та гарантована можливість оскаржити судові рішення не повинні ставити під сумнів стабільність тих правовідносин, які були офіційно підтверджені судовим рішенням, що набрало законної сили. Учасник правовідносин, суб'єктивне право якого було підтверджене і захищене законною силою судового рішення, повинен бути впевнений у його непорушності, оскільки від цього багато в чому залежить довіра громадян до судової системи, переконаність в ефективності судової форми захисту права [11, с. 376].

З огляду на високу актуальність питання в науковій літературі аналізу правової визначеності правозастосування і, зокрема ролі й значенню даного принципу для стабільності та належної організації виконання судових рішень, також приділяється значна увага. Відзначається, що неможливість скасування остаточного судового рішення, яке набрало чинності, є запорукою стабільного правового становища особи, адже судові рішення, окрім їх зрозумілості та чіткості, повинні бути стабільними [12, с. 55]. Разом з тим, перегляд остаточних рішень, коли він можливий, обов'язково має бути обмежений визначеним строком [13]. Подібна позиція зафіксована у справі «Трегубенко проти України», в якій вказується, що рішення суду, яке набуло статусу остаточного, не може бути скасоване в порядку нагляду чи в будь-якому іншому порядку, не обмеженому часовими межами та компетенцією, навіть якщо такий порядок має на меті виправлення недоліків та помилок, допущених судами нижчих ланок [14]. Подібний підхід мав місце при вирішенні справ «Світлана Науменко проти України» [15], «Жердін проти України» [16], «Полтораченко проти України» [17].

Принцип правової визначеності, крім забезпечення стабільності правового статусу особи та незмінності судового рішення, також вимагає гарантування виконання остаточних судових рішень. Згідно ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ст. 14 Цивільного процесуального кодексу України, судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиційності) судових рішень для інших судів визначається законом. Зазначена норма логічно кореспондує з принципом обов'язковості виконання рішень судів, втіленим в конструкції Конвенції. В свої рішеннях ЄСПЛ надає великого значення виконанню остаточних рішень. Наприклад, у справі «Soering v UK» Європейський суд визначив, що Конвенція як правовий акт, що забезпечує захист прав лю-

дини, передбачає, що її гарантії мають бути реальними та ефективними. Будь-яке плумачення прав та свобод, що гарантуються, має відповідати загальним рисам Конвенції, мета якої – забезпечення і розвиток ідеалів та цінностей демократичного суспільства. Отже, держава зобов'язана дотримуватися громадянських прав осіб та забезпечувати належне й своєчасне виконання рішення суду, що набрало законної сили [18].

При цьому ЄСПЛ підкреслює, що виконання будь-якого судового рішення є невід'ємною стадією процесу правосуддя, а, отже, має відповідати вимогам ст. 6 Конвенції. Так, у рішенні у справі «Горнсбі проти Греції» Суд наголосив, що, відповідно до усталеного прецедентного права, п. 1 ст. 6 гарантує кожному право на звернення до суду або арбітражу з позовом стосовно будь-яких його цивільних прав та обов'язків. Таким чином, ця стаття проголошує «право на суд», одним з аспектів якого є право на доступ, тобто право подати позов з приводу цивільно-правових питань до суду. Однак це право було б ілюзорним, якби правова система Договірної держави допускала, щоб остаточне судові рішення, яке має обов'язкову силу, не виконувалося на шкоду одній із сторін. Важко собі навіть уявити, щоб ст. 6 детально описувала процесуальні гарантії, які надаються сторонам у спорі, – а саме: справедливий, публічний і швидкий розгляд, і водночас не передбачала виконання судових рішень. Якщо вбачати у ст. 6 тільки проголошення доступу до судового органу та права на судові провадження, то це могло б породжувати ситуації, що суперечать принципу верховенства права, який Договірні держави зобов'язалися поважати, ратифікуючи Конвенцію. Отже, для цілей ст. 6 виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина «судового розгляду». До того ж Суд уже прийняв цей принцип у справах щодо тривалості судового провадження [19].

При цьому не можуть бути прийнятними будь-які виправдання невиконання остаточного рішення, наприклад з огляду на неможливість це зробити у зв'язку з відсутністю фінансових засобів [20]. Також, за позицією Суду, невиконання рішення є втручанням у право на мирне володіння майном, гарантоване ст. 1 Першого протоколу до Конвенції [21].

Власне, проблема з невиконанням судових рішень, що набрали законної сили, наразі в Україні є найболючішою. З даного приводу ЄСПЛ категорично висловився у пілотному рішенні від 15 жовтня 2009 р. у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» [22]. Європейський суд

визнав проблему невиконання рішень національних судів системною в Україні, при цьому зазначивши наступне. «Суд дійшов висновку, що порушення, зазначені в цьому рішенні, не пов'язані з якимсь поодиноким випадком чи особливим поворотом подій у цій справі, але є наслідком недоліків регуляторної та адміністративної практики органів влади держави з виконання рішень національних судів, за які вони несуть відповідальність. Отже, ситуацію у цій справі слід кваліфікувати як таку, що є результатом практики, несумісної з положеннями Конвенції. Зазначені вище порушення є наслідком несумісної з положеннями Конвенції практики, яка полягає в систематичному невиконанні державою-відповідачем рішень національних судів, за виконання яких вона несе відповідальність і у зв'язку з якими сторони, права яких порушені, не мають ефективних засобів юридичного захисту...».

Порушення прав заявників на виконання остаточних рішень судів протягом розумного строку, з посиланням на справу Юрія Миколайовича Іванова, було констатовано у рішеннях Європейського суду від 09 січня 2014 р. у справі «Кисельова та інші проти України» (заява № 6155/05), «Хайнацький та інші проти України» (заява № 12895/08), «Сем'яністий та інші проти України» (заява № 7070/04) та рішеннях від 13 лютого 2014 р. у справі «Щукін та інші проти України» (заява № 59834/09) та у справі «Васильєв та інші проти України» (заява № 29266/08). Нарешті, 12 жовтня 2017 р. Велика Палата ЄСПЛ, розглядаючи справу «Бурмич та інші проти України», зафіксувала порушення прав українців щодо тривалого невиконання судових рішень у 12148 справах, що свідчить про системність даного порушення в нашій державі.

Підсумовуючи викладене, маємо зазначити, що принцип остаточності рішення суду – *res judicata* надає визначеності правосуддю і забезпечує особі впевненість у її правовому становищі, стабільність правової системи в цілому. Тож, неприпустимим є перегляд вердикту суду, який має статус остаточного, крім випадків, коли такий перегляд спирається на факти, про які учасники процесу не знали і не могли знати, і це призвело до винесення несправедливого рішення. Кардинальній зміні підлягають підходи національних владних структур у сфері виконання судових рішень, що набули законної сили. Має бути запроваджено дієвий судовий контроль за стадією виконання судових рішень, який наразі в Україні відсутній. Також слід гарантувати державний контроль та забезпечити гарантії результативності діяльності органів виконавчої влади, до компетенції яких віднесено виконання судових рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коруч У. З. Міжнародно-правовий захист права на справедливий судовий розгляд в практиці Європейського суду з прав людини та правозастосовна практика України : Дис...канд. юрид. наук : 12.00.11 / У. З. Коруч. – К., 2015. – 229 с.
2. Щепоткіна В. Більше половини звернень громадян до ЄСПЛ пов'язані із неефективним виконанням судових рішень / В. Щепоткіна // Збірник виступів. Українська Гельсінська спілка з прав людини «Precedent UA – 2015» / В. Щепоткіна, А. Буценко, О. Сапожнікова, О. Шинкаренко. – К. : КВІЦ, 2015. – С. 29–33.
3. Богачова Л. Л. Принцип правової визначеності у європейському і національному праві (змістовна характеристика) / Л. Л. Богачова // Теорія і практика правознавства. – 2013. – Вип. 2. – С. 142–154.
4. Султанов А. Р. Восстановление нарушенных прав и правовая определенность / А. Р. Султанов // Российская юстиция. – 2011. – № 4. – С. 58–61.
5. Рішення ЄСПЛ від 24 липня 2003 року у справі «Рябих проти Росії» (заява № 52854/99) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.echr.ru/documents/doc/new/003.htm>.
6. Рішення ЄСПЛ від 19 лютого 2009 року у справі «Христов проти України» (заява № 24465/04) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_443.
7. Рішення ЄСПЛ від 28 листопада 1999 року у справі «Брумареку проти Румунії» (заява № 28342/95) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aidx=307>.
8. Рішення ЄСПЛ від 28 лютого 2006 року у справі «Савінський проти України» (заява № 6965/02) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_089.
9. Шевчук С. В. Судова правотворчість : світовий досвід і перспективи в Україні / С. В. Шевчук. – К. : Реферат, 2007. – 640 с.
10. Рукавишнікова А. А. Генезис категории «правовая определенность» в современной юридической науке / А. А. Рукавишнікова // Вестник Томского государственного университета. Серия «Право». – 2014. – № 3(13). – С. 71–81.
11. Андронов І. В. Принцип остаточності судового рішення «res judicata» / І. В. Андронов // Правове життя сучасної України : матеріали міжнародної наукової конференції проф.-викл. та аспірант. складу / відп. за вип. В. М. Дрьомін ; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. – Одеса : Фенікс, 2014. – Т. 1. – С. 376–378.
12. Приймак А. М. Принцип правової визначеності : поняття та окремі аспекти / А. М. Приймак // Наукові записки національного університету «Києво-Могилянська академія». – К., 2010. – Т. 103 : Юридичні науки. – С. 53–55.

13. Рішення ЄСПЛ від 21 червня 2007 року у справі «Васильєв проти України» (заява № 11370/02) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_258.
14. Рішення ЄСПЛ від 02 листопада 2004 року у справі «Трегубенко проти України» (заява № 61333/00) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_355.
15. Рішення ЄСПЛ від 09 листопада 2004 року у справі «Світлана Науменко проти України» (заява № 41984/98) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_353.
16. Рішення ЄСПЛ від 21 лютого 2006 року у справі «Жердін проти України» заява (№ 53500/99) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_102.
17. Рішення ЄСПЛ від 18 січня 2005 року у справі «Полтораченко проти України» (заява № 77317/01) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_252.
18. Рішення ЄСПЛ від 07 липня 1989 року у справі «Soering v UK» (заява № 14038/88) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aldx=407>.
19. Рішення ЄСПЛ від 19 березня 1997 року у справі «Горнсбі проти Греції» (заява № 21722/11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_079.
20. Рішення ЄСПЛ від 07 травня 2002 року у справі «Бурдов проти Росії» (заява № 59498/00) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.echr.ru/documents/doc/12027283/12027283.htm>.
21. Виконання судових рішень у практиці Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zlomyoga.com/2010/12/evropeiskiy-sud-pro-vykonannya-sudovyh.html>.
22. Рішення ЄСПЛ від 15 жовтня 2009 року у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» (заява № 40450/04) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_479.

УДК 341

КОНЦЕПЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В СУЧАСНІЙ ДОКТРИНІ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

THE CONCEPT OF INTERNATIONAL LAW IN THE MODERN DOCTRINE OF THE PEOPLES REPUBLIC OF CHINA

Данильченко О.С.,
студентка кафедри міжнародного права

*Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

У роботі автором здійснено аналіз концепції міжнародного права в сучасній міжнародно-правовій думці Китайської Народної Республіки, зокрема, досліджуються погляди китайських юристів-міжнародників на міжнародне право як систему норм з особливою юридичною природою, як науку та навчальну дисципліну.

Ключові слова: шанхайська дискусія, системи міжнародного права, «публічне право всіх націй», концепція «цивілізованих націй».

В работе автором осуществлен анализ концепции международного права в современной международно-правовой мысли Китайской Народной Республики, в частности, исследуются взгляды китайских юристов-международников на международное право как систему норм с особой юридической природой, как науку и учебную дисциплину.

Ключевые слова: шанхайская дискуссия, системы международного права, «публичное право всех наций», концепция «цивилизированных наций».

In the present research the author conducts an analysis of the concept of international law in modern international legal thought of the Peoples Republic of China, in particular, studies Chinese views of international lawyers on international law as a system of norms with special legal nature, science and academic discipline. Considering their approaches to the study of the concept of international law in three aforementioned aspects, we concluded that debates about systems of international law are outdated. Recognizing the contemporary general international law as the law of peaceful coexistence of states, international law in the views of Chinese experts is not a system of strict rules governing relations between states with different socio-economic systems, but rather a system of compromises and agreements, which are constantly adapt to the national needs and interests. Such a method of interpretation of international law makes it flexible enough to use as a tool of strengthening Chinese public interests on the international arena. Contemplating the development of international law as a science and academic discipline in China, we convinced that the specific government measures in the field of legal education, active translation of special literature, engagement of international legal experts from different countries, as well as training of Chinese students abroad were crucial to the rapid development of the science of international law in China. Finally the analysis of these aspects of the international legal doctrine of China has not only theoretical but also of great practical importance in understanding of the current foreign policy of China and its diplomacy.

Key words: Shanghai debate, systems of international law, "public law of all nations", concept of "civilized nations".

Нині в науці міжнародного права дедалі більше уваги приділяється думці, що міжнародне право не є суто європейським творінням, а спирається на міжнародно-правовий і політичний досвід різних цивілізацій. Дослідження особливостей китайської регіональної підсистеми міжнародного права дозволить не тільки глибоко та всебічно зрозуміти сутність власне міжнародного права, а й оцінити з міжнародно-правового погляду сучасні зовнішньополітичні проекти та діяльність КНР на міжнародній арені.

Традиційно концепцію міжнародного права розглядають у таких аспектах: міжнародне право як правова система з особливою юридичною природою, міжнародне

право як система наукових поглядів, міжнародне право як навчальна дисципліна. З огляду на це ми поставили перед собою мету проаналізувати підходи міжнародно-правової думки Китаю до вищезазначених аспектів міжнародного права.

Незважаючи на те, що з 1949 р. КНР приділяла неабияку увагу дослідженню міжнародного права, китайська наука не змогла в той період напрацювати визначення міжнародного права. Китайські вчені, не помічаючи підстав для існування загального міжнародного права, дійшли висновку про функціонування двох чи більше незалежних систем права. Хоча юристи-міжнародники Китаю по-різному